

narcis čita

Iaslo blašković

»Sad mogu da volim tek vodu čarobnu
gde smek zaboravih i ružu zagrobu.«
Valeri, NARCIS GOVORI¹

Tema ove pletisanke, tudeg Autoportreta, ovog Ogleda (termin gledati bukvano, kao i na svaki drugi moguć način, kako bi to rekao Rembo) je narcističko, narcisoidno, Narcisovo čitanje. A takvog čitoaca brzo opisuju Borhesovom rukom: »Neka se drugi hvalištu stranicama koje su napisali / ja se gordim onima koje sam pročitao« (ČITALAC, Pohvala tami, 1969)² i »Onaj što čita moje reči izmišlja ih« (SREĆA, Zagonetka, 1981)³. U opštem, okvirnom, nepomičnom književnom procesu taj Čitalac nalik je Velikom Bolesniku sa minimalnim i stereotipnim spoljašnjim kretnjama, upućen na unutrašnja meditativna zlatna doba. Ovo, naravno, prepostavlja i obrnutu literarnu strategiju ogledala-bez-kompasa:

a) zakržljala, isprekidana naracija-ponornica, kripto-priča, možda, čak, lažna priča, sa čestim, kostičevskim rečenjem, »zalutima« u prostoru negativne utopije svakodnevice, prerane narrative ejakulacije u proznim putevima začrđenim praznim zamkama, loše prepričavanje sintakškog siromaštva, a sve to u zenonovskoj nemogućnosti da se dobaci pogled do naspramnog ogledala, u Slučaju da naša teorijska priča ima pogrešan kraj, o, meka spužvo književne nauke!

b) svet u razlivenim, eteričnim, rastopljivim slikama;
c) zaborav.

Gotova Stvar više značno objašnjava našeg Čitaoca—Narcisa, koji identificuje ugledanje i ogledanje. Govorim, naravno, o licu Marsela Dišana. Ready-made, jedan od njegovih identiteta, pruža mogućnost Narcisu da sazri, da odraste u »spoznavanju samog sebe«. Vezačemo dvojicu uticajnih tipova.

U »Epilogu« iz 1960. godine čitamo čuveni Borhesov topos (stvari su ponekad toliko sužene da nalikuju jedna drugoj) kao svojim lošim polovinama, ali bitno opšte mesto delovanja Velikog književnika hvaćanje je u koštač sa opštim mestima):

»Čovek reši da nacrtava svet. Tokom godina ispunjava prostor ucrtavajući pokrajine, kraljevstva, planine, zalive, brodove, ostrava, ribe, kuće, instrumente, zvezde, konje i ljudi. Pređ smrt on otkriva da taj strpljivi lavirint linija ocrtava njegov sopstveni lik.⁴

Onaj drugi Stvaralac, »onaj drugi tigar što nije u stihu«, uradio je to za Čitaoca. Dišanov ready-made uči stvar da prestane da bude stvari i Stvar, oživljuje, ozdravljuje, briše predmete, identificuje se sa Bogom Koji Gleda. Nâime, uzimajući gotove predmete, potpisujući ih i izlažući ih ikakvih »umetničkih« intervencija, Marsel Dišan kreira nova ogledala, kroz priču o stvaranju konteksta, koji, kao Spojeni sud, vraća novostvoreni tekst. Njegovi izumi »Urinoir« ili »Roue de bicyclette«, pronadeni na metafizičkom dubrilištu svakodnevija, gubeći svoju upotrebnu vrednost kao da gube i svoj semantički naboje, svoja rečnička lica. Potpuno su izmišljeni. Pretvaraju se u nosače odraza Gledača, koji, izvlačeći se iz »totalne anestezije«, otkriva se u svojim asocijacijama (kao guspter kome se jezik iz lava vraća), zaglibljen u narcisoidni agnosticizam.

Tako se predmeti ukidaju (o tome je puno razmišljala neoavangarda, pokušavajući da izvuče umetničko delo iz škripca robe) i pronalaze se u potpunom zaboravljenim zrcalima, u kojima se Narcis ogleda kao po prvi put. Tako se Gledač-Čitač-Narcis obogotvoruje. Kao On, nalazi se u svim stvarima, koje prestaju da postoje. Tako konačni literarni sve ocrtava beskrajni čitalački lik.

Ali, neka tu umeša prste još jedna Borhesova prečica: Onaj koji stoji pred predmetom što se topi u ogledalo i sam je Njegovo užasno ogledalo. Samo, gde je u toj ponovljenoj priči Božiji Leš, kada Čitalac stoji pred (nad?) tekstrom, kad je ogledalo spram ogledala, kao dve sijamske glave klepsidre, koje se rimuju?

Čitalac (A) stalno želi da se ulije u Junaka ili Stvaraoca (B). Identifikacija je nemoguća, jer (1) ako je odredena forma (npr. B) puna — ova druga (A) je prazna (to jest, nema identifikatora), a (2) pošto su identične (?) nikada ne znamo koja je koja strana, kao što (3) u tom pesku-vremenu što protiče nije moguće, kao kod Robinzona, ostaviti trag svoga stopala, pa prema tome videti da li si Ti — JA ili Neko DRUGI.

Pa, gde se onda zakuvava ta božanska čorba? Izmedu.

Jer, dva ogledala, Narcis-Čitač-Ogledalo i Senka Pisma-Ogledalo, proizvode beskončnost, Proces, spojeni strašni sud.

Potmoderni čitalac je Spleti Narcis koji pokušava da zamisli svoj lik.

Ova rečenica je kraj teksta. Da, ali je nama još do priče. Šta da se radi? Hoćemo li završiti mučno pisanje nadubreno prepisima, pa sa možaljubljeno PROČITATI napisano? U Bogorodičnoj (to jest, pišćevoj) igri, tekstualnoj religiji, Čitalac (Bog) je, poput klatača, i pobogačen i ne. Čitajući (sa zadovoljstvom, hahaha) ovaj tekst verujem da je reč o citatu, a odmah zatim da se ovde radi o pseudocitatu. U tom recepciskom konfliktu, u tom ljubavnom trougu, pod jezikom mi niče većno pitanje: kome je, u Stvari, namenjena ova čaša?

Moguće je da Pisac piše — SEBI, ili — DRUGOM, možda, kako bi to lepo (!) rekao Handke: SEBI kao NEKOM DRUGOM. Kome onda čita naš Narcisoidni Čitalac? Čita SEBI kao DETETU.

U principu, dakle, za njega su svi pisci — dečiji pisi. On pokušava da od svog čitalačkog života napravi pedagoški roman (i to po Lukaku!) U pobuni protiv tekstualnih prosacama koje oholo odbija, na kraju sklapa pakt sa kontekstom, odnosno, sa onim koji povezuju sve (i ništa) — sa samim sobom, to jest, sada bez udavanja (sam samcit sa sobom dolazim na svoj spoj), sa Sobom.

Narcis čezne za školskim danima. I to eleksim. Hoće sebe za igračku. Zanima ga masturbacija. Nedostast je protivnik. Infantilan je. Hoće da nade sebe u intertekstualnom stisku dva postmoderna ogledala. Naš Narcis bi sve da za san o neičtanom, haotičnom, eksperimentalnom detinjstvu. On bi da obrnuto zri kao junak »za odrasle«, kakvi su Guliver, Robinzon ili don Kihot, koji počinju da liče na dečije junake, zru do nezrelosti, do embrionalnog, začetnog, startnog položaja Književnosti. Prerano pisanje bez noktiju? On bi da se ogleda u ogledalima svojih noktiju koji rastu. On bi, narcisoidni čitače, da se ogleda u ugašenom televizoru. Takav je narcisoidni čitalac.

Evo, kako on, na primer, čita Danila Harmsa, tog zakuvavatelja, »kontrarevolucionarne organizacije pisaca u oblasti dečije književnosti«:

Rasturanje stvarnosti slepim silama nje same, narcisoidno strašilo (opal), hiperealistički sitnež — neki su od parcijalnih, brzopoteznih opisa Harmsove umetnosti (sa jednokratnom upotrebotom — isključivo za ovaj put) kao njegovog odgovora na večni totalitarni svet. Govorimo li to o Harmsovom zavodljivom sintakškom ritmu, zaista osobrenom humoru ili neopisivoj priči, čeličnom zagrljaju Velikog Tate? Harms sklapa zaveru sa odraslim čitaocem protiv neprkosnovenog, božanskog autoriteta Deteta. On parodira decu u svojim junacima,

stvarajući novi image (gle!) Dečijeg Pisca, koji se ne kreće po patuljastom jeziku kao knjižki pantera (zašto ne: tigar?) po infantilnom nartivnom kavezu.

Citački Narcis pušta ovakve glasine: dečija književnost kao podražavanje radova koje pišu decu?

Ili: Dete—Junak (koje može biti Sveznajući Vendersov mališan, kao i Grasov sveti patuljak) prustovski se seća — Ničega.

Narcis—Čitač daje tlocrt kritike koja je kritika sopstvenog habitusa, sama je sebi predmet, dakle, dok ne postoji — ona postoji, počinjući prestaje i završavajući počinje, a zatim razvaja svoje pripremne hartije kao Vuk kućice tri Praseta različitog značenja.

Narcis Citač voli da ironiše, »iskriviljuje mitove. Isključivo onaj o sebi. On gleda narcisoidno strašilo, Čarlsa Bukovskog, trubeći da je ružni matorac koji piće pivo, juri žene i beskrajno je talentovan i melanholičan upravo — on.

»Sećam se drkanja u plakaru kad sam obuo majčine cipele sa visokom štitkom i gledao svoje noge u ogledalu, lagano zadižući haljinu, otkrivajući noge sve više i više kao da kibim noge neke žene, i kako me prekidaju dva druga koja ulaze u kuću. . . »Znam da je negde unutra. (ISPOVEST ČOVEKA DOVOLJNO LUDOG DA ŽIVI SA ZVERIMA)⁵

Narcis Zučni kaže da se mit o Narcisu potpuno raspao, konačno, ne da je video, već da je čuo da je sada živ samo mit o zamrznutom Volu Dizniju, jer Naš narcis više, uopšte, ne, čita.

Epilog

Jedan Borhesov juak kaže da je rešenje slike (čitačke?) zagonetke jednostavno kao potpis »Ukradenog pisma«. Na to mu drugi, onaj Drugi odgovara: pogledaj kosmos. Sam nam Borhes govori da postoje samo četiri priče, koje vreme varira i prepičava. Prva je o opсадi jednog grada (Troje), druga o povratku (Odisejovom), treća o tražanju (za Zlatnim Runom), četvrta o žrtvovanju boga.

Narcis-Čitač oopseda grad jednog teksta. Grad je voden (ili voda u kojoj se ogledalo samo Nebo), menja svoj oblik (bio je para, tečnost ili oblak), u zavisnosti od čitačevog pogleda. Da li je grad zaplakao za Čitaocem koji nije mogao unutra ili je bio negostoljubiv kao mrtvo ogledalo i vratio mu harpun kao bumerang? Da li je Naš Čitalac ubeden svojim odbijenim pogledom kao zla veštica ili je, budući i sam ogledalo, zamučen i uznemireni, pa je Lika nestalo? Uglavnom, čitač kreće u potragu za izgubljenim likom koji mu se obećava. Na kraju se nalazi i pruža se usne. Narcisov pojubac se pretvara u izdanici, Judin san. Ne uspevajući da izgovori spasosnosne reči, shvata da se žrtvuje sebi i nestaje u poslednjoj rečenici, gde i ovaj Lep Citački Tekst.

□ □ □

1 P. Valeri, SABRANE PESME, NOLIT, 1983, prevod Kolja Micević.

2 H. L. Borhes, IZABRANE PESME, SKZ, 1982, prevod R. Konstantinović;

3 J. L. Borhes, IZABRANE PESME, SKZ, 1982, prevod R. Konstantinović;

4 H. L. Borhes, KRATKE PRIČE, RAD, 1979, prevod K. Vidaković Petrov;

5 C. Bukovski, FOTOGRAFIJE IZ PAKLA, Bratstvo-jedinstvo, 1989. prev.